

O sistema de partidos galego, 1981-2016

El sistema de partidos gallego,
1981-2016

The Galician party system,
1981-2016

JOSÉ RAMA

Investigador doutoral FPU

Departamento de Ciencia Política e Relacións Internacionais

Universidade Autónoma de Madrid

jose.rama@uam.es

Recibido: 04/01/2018 | 12/06/2018

Resumo: As últimas eleccións autonómicas de Galicia celebradas en 2016 deixaron como resultado un goberno monocolor, o do Partido Popular, e unha oposición fragmentada. Nun contexto de crise económica e política en que novas formacións acadaron representación na meirande parte dos parlamentos autonómicos españois, e en que os partidos tradicionais perderon de forma notable o apoio dos cidadáns, en Galicia produciuse a única maioría absoluta a nivel subestatal. Con iso, parecería que Galicia, no electoral, é distinta ao resto de comunidades autónomas. Nada máis lonxe da realidade. Así, semella preciso describir o sistema de partidos galego desde os primeiros comicios de 1981 ata os recentes de 2016. Deste xeito, podemos coñecer o tipo de competición dos partidos polo goberno, as dinámicas goberno-oposición e a estrutura do sistema de partidos galego ao longo das 10 eleccións celebradas ata a data.

Palabras clave: Eleccións, Galicia, sistema de partidos, goberno, partidos.

Resumen: Las últimas elecciones autonómicas de Galicia celebradas en 2016 dejaron como resultado un gobierno monocolor, el del Partido Popular, y una oposición fragmentada. En un contexto de crisis económica y política en el que nuevas formaciones alcanzaron representación en la mayor parte de los parlamentos autonómicos españoles, y en el que los partidos tradicionales perdieron de forma notable el apoyo de los ciudadanos, en Galicia se produjo la única mayoría absoluta a nivel subestatal. Con ello, parecería que Galicia, en lo electoral, es distinta al resto de comunidades autónomas. Nada más lejos de la realidad. Así, parece preciso describir el sistema de partidos gallego desde los primeros comicios de 1981 hasta los recientes de 2016. Con eso, podemos conocer el tipo de competición de los partidos por el gobierno, las dinámicas gobierno-oposición y la estructura del sistema de partidos gallego a lo largo de las 10 elecciones celebradas hasta la fecha.

Palabras clave: Elecciones, Galicia, sistema de partidos, gobierno, partidos.

Abstract: In the 2016 regional elections of Galicia, the most voted party (with more than the 50 percent of the seats) was the Popular Party, whereas the opposition was fragmented. Under a context of political

and economical crisis, in which numerous parties had entered in most of the Regional Parliaments in Spain, and the traditional parties lost lots of votes, in Galicia, took place the unique absolute majority at subestatal level. Thus, Galicia seems different than other Regions in Spain, at least in the electoral behaviour of their voters. With the aim of know to what extent this is true, seems necessary describe the Galicia party system since the first elections of 1981 until the recent in 2016. In this sense, we could know the kind of party competition for the government, the government-opposition dynamics and the Galicia party system structure during the 10 elections celebrated until today.

Key words: Elections, Galicia party system, government, parties.

Sumario: 1 Introducción. 2 Sistema electoral, ciclos electorais e formación de gobernos 2.1 Sistema electoral. 2.2 Ciclos electorais. 2.3 Formación de gobernos. 3 O sistema de partidos galego. 3.1 Participación electoral. 3.2 Fragmentación de partidos. 3.3 Bloques ideolóxicos. 3.4 Volatilidade electoral. 3.5 Competitividade electoral. 4 Conclusións. 5 Bibliografía.

1 INTRODUCCIÓN

O 25 de setembro de 2016 tiveron lugar as décimas eleccións ao Parlamento de Galicia. Como xa ocorrera en 2012, os galegos foron chamados ás urnas o mesmo día que os vascos elixían os deputados do seu Parlamento, co fin de facer cadrar na mesma data unhas eleccións que, como sucede nos casos de Andalucía e Cataluña, non son concorrentes co resto de comunidades autónomas españolas¹.

Os décimos comicios autonómicos galegos deixaron como resultado un Parlamento notablemente máis fragmentado que o das últimas datas. E, non obstante, esta maior atomización partidista que se deu nas eleccións de 2016 non había de ser, nin moito menos, o máis destacable delas. En esencia, isto mesmo ocorrera previamente no resto de comunidades autónomas que, no ano 2015, elixiran os representantes dos seus parlamentos autonómicos². Deste xeito, o que fixo únicas as eleccións galegas de 2016 foi a maioría absoluta colleitada polo Partido Popular (PPdeG), que, con corenta e un escanos dos setenta e cinco posibles, acadaba de forma folgada máis do cincuenta por cento da cámara galega. Esta maioría, ademais, viña precedida duns resultados nas eleccións municipais de 2015 en que novas formacións conseguiran a alcaldía de importantes cidades galegas. Malia iso, e tendo en conta tamén a perspectiva comparada doutras autonomías, ningún partido obtivo a mesma porcentaxe de votos que o PPdeG nestes últimos comicios³.

Parecería, pois, que o tipo de competición electoral en Galicia é unha *rara avis* se o comparamos co resto de rexións españolas, polo menos se só tivésemos en conta estas últimas eleccións. Nace así a necesidade de describir o sistema de partidos galego desde os primeiros comicios de 1981 ata os últimos de 2016. Transcorridos case corenta anos de eleccións democráticas ao Parlamento de Galicia, paga a pena coñecer non só as pautas de competición partidista na comunidade galega, senón os niveis de institucionalización do seu sistema partidista, é dicir, o grao en que os padróns de interacción entre as formacións políticas e os votantes resultan rutineiros, predicibles e estables ao longo do tempo⁴.

Co gallo de dar resposta á pregunta de ata que punto o sistema de partidos galego está institucionalizado, e ata que punto a competición dos partidos polo goberno resultou estable, neste artigo ofrécense unha serie de indicadores do sistema de partidos (os que comunmente máis empregou a literatura especializada) que permitirían enmarcar Galicia nunha categoría ou outra.

Para iso, este texto divídese en dous grandes bloques. No primeiro, preséntase de xeito moi introdutorio a normativa electoral baixo a que se rexen os comicios autonómicos galegos, co que podemos coñecer como se traducen os votos en escanos e se reparten estes entre as

distintas formacións. Isto permítenos falar dos distintos ciclos electorais en que se poden dividir os comicios autonómicos celebrados ata a data. Ademais, descríbese a formación de gobernos que se deu nestas dez eleccións. O segundo bloque mostra a evolución de distintos indicadores do sistema de partidos: os niveis de participación electoral, o número de partidos electorais e parlamentarios, os niveis de intercambio de preferencias electorais dunha elección a outra, ou volatilidade electoral, e a competitividade electoral. Por último, unhas conclusións pechan o artigo recapitulando todo o dito.

2 SISTEMA ELECTORAL, CICLOS ELECTORAIS E FORMACIÓN DE GOBERNOS

2.1 Sistema electoral

O 20 de outubro de 1981 máis de dous millóns de galegos foron chamados ás urnas para elixir os seus representantes autonómicos. Para iso, o Estatuto de autonomía galego de 1981 contemplaba un sistema electoral provisional na disposición transitoria. Daquela eran setenta e un os asentos do Parlamento de Galicia que se repartían entre as catro circunscricións electorais, que, como na maioría de comunidades autónomas españolas, eran as provincias: A Coruña (22), Lugo (15), Ourense (15) e Pontevedra (19). Deste xeito, o que se pretendía era sobrerrepresentar as provincias do rural, cun voto máis conservador –igual que ocorre nas provincias do interior nas eleccións ao Congreso dos Deputados⁵–, mentres as provincias atlánticas, máis poboadas, se vían infrarrepresentadas⁶. Con esta repartición de escaños celebráronse as eleccións de 1981 e 1985.

Coa aprobación da Lei 8/1985, do 13 de agosto, de eleccións ao Parlamento de Galicia, aumentábase o tamaño da cámara en catro escaños e corríxíase, parcialmente, a desigualdade do valor do voto ao conseguiren A Coruña e Pontevedra dous escaños adicionais, respectivamente. Así, a citada lei (reformada pola Lei 15/1992, do 30 de decembro⁷) e o Estatuto de autonomía de Galicia constitúen o marco legislativo electoral galego. No Estatuto de autonomía establécese, entre outras cousas, que os deputados han de ser elixidos por sufraxio universal, libre e directo por un prazo de catro anos e consonte un sistema de representación proporcional. Do mesmo xeito, fíxase que as provincias (art. 11.4) han de ser as circunscricións electorais. Ademais, o estatuto prevé que o tamaño do Parlamento se debe mover entre os sesenta escaños de mínimo e os oitenta de máximo (quedando aprazado o número exacto de escaños a unha lei de desenvolvemento básico do estatuto).

Pola súa parte, e co fin de respectar o mandato constitucional de representación de todos os territorios, a lei electoral galega estableceu un mínimo inicial de dez asentos por provincia, que se asignan sen ter en conta a poboación⁸. Con iso son só trinta e cinco escaños os que se reparten entre as circunscricións, seguindo criterios proporcionais (art. 9). Desde a aprobación da lei electoral e ata a actualidade, o número de deputados de cada provincia foi variando nun escano arriba ou abaixo entre provincias en función da demografía. Nos comicios máis recentes de 2016, A Coruña designou vinte e cinco parlamentarios, Pontevedra vinte e dous, e Lugo e Ourense catorce, respectivamente. Finalmente, igual que no resto de comunidades autónomas e no conxunto do Estado, a fórmula empregada para transformar os votos en escaños é o método D'Hondt⁹.

Estas regras condicionan non só a competición dos partidos polos escaños, senón o conxunto do sistema de partidos galego.

2.2 Ciclos electorais

Tendo en conta a repartición de escaños por provincia e sendo conscientes de como se transforman os votos en escaños, podemos analizar con mellores ferramentas a evolución dos apoios electorais nos comicios autonómicos galegos. A táboa 1 mostra a porcentaxe de votos e número de escaños das distintas formacións que acadaron representación política nas eleccións ao Parlamento de Galicia comprendidas entre 1981 e 2016. Así, en función da porcentaxe de apoios colleitados por cada partido e, sobre todo, do número de asentos que acadaron na Casona do Hórreo, podemos diferenciar tres ciclos electorais claros: 1) de 1981 a 1985, 2) de 1989 a 2001 e 3) de 2005 a 2016.

O primeiro ciclo correspondería, pois, aos comicios de 1981 e 1985. Nestas eleccións ningún partido conseguiu o suficiente número de votos como para formar un goberno en solitario. Contra todo prognóstico, Alianza Popular (AP) resultaba a forza máis votada nos primeiros comicios autonómicos galegos. E foi contra todo prognóstico, dado que nas eleccións xerais de 1977 e 1979 fora a Unión de Centro Democrático (UCD), con máis dun cincuenta e dous por cento dos escaños e un corenta e sete por cento dos votos, respectivamente, a formación máis votada en Galicia, quedando AP moi lonxe do partido centrista, ao obter un escaso apoio do trece e catorce por cento dos votos¹⁰. Así, nos comicios galegos de 1981 (eleccións fundacionais), AP non só superou no cómputo global a UCD, senón que conseguiu imporse nas provincias atlánticas, A Coruña e Pontevedra, indo, en parte, en contra dos que sinalaran unha excesiva dependencia por parte dos populares do voto rural¹¹.

Pola súa banda, os comicios de 1985 foron o preámbulo do segundo ciclo electoral galego. De feito, supoñen unha clarificación da competencia partidista. A implosión da UCD en 1982 determinou a competición política destas segundas eleccións en que AP concorría en coalición co Partido Democrático Popular (PDP), o Partido Liberal (PL) e os Centristas de Galicia (CdG). Estas catro formacións agrupáronse baixo o nome de Coalición Popular de Galicia (CP). Deste xeito, en 1985 a contenda política enfrontou principalmente a CP co Partido Socialista de Galicia-Partido Socialista Obreiro Español (PSdeG-PSOE). Así, o incremento dun nove por cento en votos que experimentou o PSdeG en 1985 podería xustificarse polo apoio recibido por parte de antigos electores da UCD que, ademais de iren parar a CP e a Coalición Galega (CG), terminaron recalando nos socialistas¹².

Nestas eleccións, ademais, producíronse distintos movementos no eido dos partidos nacionalistas galegos. Por un lado, Esquerda Galega (EG), que en 1981 acadara un asento no Parlamento de Galicia, intégrase co Partido Socialista Galego (PSG), e terminan por obter tres escaños nos comicios de 1985. Por outro, e aínda que nos comicios de 1981 o Bloque Nacionalista Popular Galego (BNPG) acudira en coalición co PSG, en 1985, baixo o nome de Bloque Nacionalista Galego (BNG), preséntase en solitario para terminar obtendo un único asento, o do líder histórico do nacionalismo galego Xosé Manuel Beiras. Por último, o destacable dos comicios de 1985 foi a irrupción da formación CG¹³, un partido nacionalista que, no ideolóxico, se situaba en posicións de centro-dereita¹⁴. Nestes comicios conseguen cerca dun trece por cento dos votos e once parlamentarios.

Táboa 1. Resultados das eleccións autonómicas ao Parlamento de Galicia, 1981-2016^{a,b}

	1981	1985	1989	1993	1997	2001	2005	2009	2012	2016
PPdeG	31 (26)	41 (34)	44 (38)	52 (43)	52 (42)	52 (41)	45 (37)	47 (38)	46 (41)	48 (41)
UCD	28 (24)									
PSdeG-PSOE	20 (16)	29 (22)	33 (28)	24 (19)	20 (15)	22 (17)	33 (25)	31 (25)	21 (18)	18 (14)
BNG	6 (3)	4 (1)	8 (5)	18 (13)	25 (18)	23 (17)	19 (13)	16 (12)	10 (7)	8 (6)
EG/PSG	3 (1)	6 (3)	4 (2)							
PCG	3 (1)									
CG		13 (11)	4 (2)							
AGE/En Marea									14 (9)	19 (14)
Total % votos	91	93	93	94	97	96	97	94	91	93
N.º escanos	71	71	75	75	75	75	75	75	75	75

^a As porcentaxes están redondeadas, sen decimais. Fóra das parénteses as cifras son porcentaxes de voto, e dentro das parénteses as cifras son número de escanos. Trátase da porcentaxe sobre voto válido calculada tendo en conta os votos CERA.

^b Os oito partidos que obtiveron representación son o Partido Popular de Galicia (PPdeG), PSdeG-PSOE, UCD, BNG, CG, EG, En Marea e o Partido Comunista de Galicia (PCG). Considérase un mesmo partido: AP, CP e PPdeG; EG e PSG; o BNP e o BNG; e Alternativa Galega de Esquerdas (AGE) e En Marea.

Fonte: elaboración propia baseándose en: <http://elecciones2016.xunta.gal>

O segundo ciclo electoral ábrese coas eleccións de 1989¹⁵ e chega ata as de 2005¹⁶. Durante catro comicios, o Partido Popular de Galicia (PPdeG) –que se refunda en 1989 deixando atrás as siglas de AP– acadará maiorías absolutas de forma ininterrompida. De feito, salvando os comicios de 1989, nos restantes a formación conservadora logra máis do cincuenta por cento dos votos e máis de corenta escanos dos setenta e cinco que a partir de 1985 se reparten no Parlamento de Galicia. Se buscásemos un responsable deste cúmulo de vitorias folgadas dos populares, ese había de ser Manuel Fraga Iribarne. En 1989, Fraga deixa o liderado a nivel nacional de AP (partido que fundou en 1976) nas mans de José María Aznar (quen acadaría a Presidencia do Goberno nos comicios de 1996) para volver á súa terra e encabezar as listas dun PPdeG renovado e cun discurso profundamente galeguista¹⁷.

As eleccións de 1989 serven, ademais, como primeiro indicio do que logo se había de materializar en 1993: o ascenso do BNG, por un lado, e a caída ata chegar á desaparición de CG. Así, de 1989 a 2005 non só se deu un dominio do PPdeG sen paliativos, senón que se transformou por completo a competición política establecida ata a data. O BNG concentrou o voto nacionalista de esquerdas¹⁸, aproveitando o transvasamento de votos desde a coalición EG-PSG e do sector moderado de CG¹⁹, mentres o PPdeG fixo o propio co nacionalismo conservador²⁰.

O ascenso en apoios electorais do BNG nas seguintes eleccións foi outro dos grandes cambios acontecidos neste segundo ciclo electoral. En boa medida, este incremento de votos foi grazas ao abandono que o Bloque protagonizou de posicións máis extremas e á moderación do seu discurso político. Nos comicios de 1993 suma máis dun dez por cento de apoios con respecto ás eleccións de 1989 e catro anos máis tarde, en 1997, supera en escanos e porcentaxe de votos o PSdeG-PSOE, que perde máis dun catro por cento de votos. O BNG conseguía atraer o voto dos electores máis novos, que menos simpatizan co PPdeG, mentres o PSdeG non era capaz de articular unha resposta capaz de canalizar os sufraxios daqueles máis opostos ao dominio dos populares²¹. En boa medida, isto debeuse ao liderado débil dos socialistas, polo menos en comparación co dos seus opositores, BNG e PPdeG, que baixo o mando de Xosé Manuel Beiras e Manuel Fraga foron capaces de dar unha imaxe de partido consolidado.

Para as eleccións de 2001, en cambio, o PSdeG-PSOE conseguiu aumentar a súa porcentaxe de votos e escaños, obtendo o mesmo número de asentos que o BNG: dezasete. Tras o duro golpe das eleccións de 1997, Abel Caballero deixa a Secretaría do partido e no seu lugar aparece un completo descoñecido, Emilio Pérez Touriño (cun perfil técnico e discreto), que no Congreso Extraordinario de 1998 obtén algo máis do sesenta por cento dos votos. Con Touriño á fronte, o PSdeG non só é capaz de igualar en escaños o BNG, senón que acada a presidencia da Xunta nas eleccións de 2005 grazas ao apoio dos nacionalistas. O BNG nestas eleccións perde catro asentos no Parlamento de Galicia. A renovación no liderado político do Bloque, na que Anxo Quintana, ex-alcalde de Allariz, veu substituír a Xosé Manuel Beiras non estivo exenta de polémica, e foron soados os problemas internos do partido²².

As eleccións de 2005 poñen fin ao segundo ciclo. O PPdeG perde a maioría absoluta e PSdeG e BNG firman un acordo de goberno constituíndo o que pasaría a chamarse “Goberno bipartito”. O desastre medioambiental do *Prestige*, un barco petroleiro que o 19 de novembro de 2002 se afunde diante das costas galegas e provoca unha das maiores traxedias ecolóxicas da historia de España, así como o problema da sucesión de Fraga no PPdeG, permítelles a PSdeG e BNG arrebatarlles a Xunta aos populares, que levaban no Goberno desde 1989²³.

Non obstante, tras as eleccións de 2009, o terceiro ciclo electoral semella tornar a un escenario como o do segundo. Pasados tan só tres anos e medio de Goberno bipartito, o PPdeG, das mans do seu novo líder, Alberto Núñez Feijóo, volve gañar a maioría de apoios e, con trinta e oito escaños, acada a Presidencia da Xunta de Galicia. Feijóo é capaz de amosar as debilidades do bipartito, insistindo nunha imaxe de “gasto irresponsable” por parte da Xunta²⁴. A todo isto temos que sumar a incapacidade que mostra o bipartito para facer visible o traballo realizado durante os seus anos á fronte da Xunta²⁵ en que levou adiante a aprobación de máis de cincuenta leis, moitas delas co apoio das tres forzas na cámara²⁶.

Por outra banda, o BNG continúa a perder apoios. Así, consegue case un tres por cento menos de votos e, tras materializarse a non reedición do bipartito, Anxo Quintana e a Executiva do Bloque presentan a súa dimisión a finais de marzo de 2009, poucos días despois das eleccións. O mesmo fai Emilio Pérez Touriño, que na mañá seguinte aos comicios de 2009, e tras saberse os resultados, dimite como secretario xeral do PSdeG. Así, este terceiro ciclo electoral podería definirse como unha etapa convulsa para a oposición. As eleccións de 2012 e 2016 confirman precisamente estes síntomas. Mentres o PPdeG aumenta o seu apoio en Galicia (a pesar da mala situación económica xeneralizable a todo o territorio español), tanto PSdeG como BNG decrecen en porcentaxe de votos e escaños²⁷. Ademais, para as eleccións de 2012 e 2016, aparece un novo competidor político. En 2012 xorde Alternativa Galega de Esquerdas (AGE), unha coalición política que incluía unha importante escisión do BNG: a corrente Anova-Irmandade Nacionalista (Anova), liderada por Xosé Manuel Beiras, quen outrora fora o fundador do propio BNG. Nesta coalición integráronse outras formacións de ámbito estatal, Esquerda Unida (EU) e Equo-Galicia. A emerxencia deste partido explícase pola crise interna do BNG, que se fixo patente na XIII Asemblea Nacional do BNG, celebrada en xaneiro de 2012²⁸. O éxito da coalición AGE foi rotundo: recibiu máis de douscentos votos e conseguiu nove escaños, dous máis que o BNG. Non obstante, para os comicios de 2016, AGE deixaría paso a En Marea, unha nova coalición, desta volta integrada por Anova, Podemos, EU e diferentes agrupacións locais. O éxito de En Marea foi incluso maior que o do seu predecesor, ao facerse con catorce asentos e recibir cerca dun dous por cento máis de votos que o PSdeG-PSOE. Pola súa parte, o BNG obtivo seis escaños, o seu peor resultado desde 1989.

A táboa 2 resume: 1) a porcentaxe de votos e escanos que acadou a forza máis votada ao longo das dez eleccións celebradas ata a data; 2) a concentración de votos e escanos dos dous partidos con máis apoios; e 3) a porcentaxe de votos e escanos das formacións nacionalistas desde 1981 ata 2016. Con iso queda debuxado o escenario político galego nestas dez eleccións, polo menos no que a concentración de votos se refire. De feito, cada ciclo electoral podería ir acompañado dun “apelativo”: no primeiro a desagregación electoral foi a principal característica; no segundo, o destacable foi a hexemonía dun gran partido, o PPdeG, e o triunfo do nacionalismo galego; por último, no terceiro ciclo electoral podemos falar da competitividade na oposición, o desgaste do nacionalismo e o dominio, de novo, do PPdeG.

Táboa 2. Votos e escanos a diferentes partidos nas eleccións ao Parlamento de Galicia, 1981-2016 (en porcentaxe)

Votos e escanos	Partido coa maior proporción	Dous principais partidos	Partidos nacionalistas
Votos^a			
1981	30,5	58,3	9,7
1985	40,9	69,6	22,8
1989	44,0	76,9	15,4
1993	52,1	75,8	18,4
1997	52,2	80,0	24,8
2001	51,6	74,2	22,6
2005	45,2	78,4	18,7
2009	46,7	77,7	16,0
2012	45,8	66,4	10,1
2016	47,6	66,6	8,3
Media	45,7	72,4	16,7
Desviación típica	6,5	6,9	5,9
Escanos^b			
1981	36,6	70,4	5,7
1985	47,9	78,9	21,1
1989	50,7	88,0	12,0
1993	57,3	82,7	17,3
1997	56,0	80,0	24,0
2001	54,7	77,3	22,6
2005	49,3	82,7	17,3
2009	50,7	84,0	16,0
2012	54,7	78,7	9,3
2016	54,7	73,3	8,0
Media	51,3	79,6	15,3
Desviación típica	6,0	5,2	6,4

^a En votos válidos.

^b As porcentaxes foron redondeadas.

Fonte: elaboración propia

2.3 Formación de gobernos

Deixando de lado o percorrido electoral de cada partido ao longo destes case corenta anos de eleccións democráticas en Galicia, paga a pena deterse na configuración dos gobernos, para

así, seguindo a Peter Mair (1997), establecer ata que punto se pode falar dunha competición por acadar a presidencia da Xunta aberta a varias formacións ou restrinxida a unhas poucas. Desta forma, poderíamos distinguir dous grandes períodos, caracterizados principalmente pola capacidade que tivo o partido máis votado para configurar o Executivo en solitario ou co apoio doutras formacións. Neste sentido, o primeiro período corresponde ás eleccións de 1981 e 1985, comicios iniciáticos da autonomía galega, e o segundo ás eleccións que van desde 1989 ata 2016, coa excepción das de 2005. Só dous partidos encabezaron o Goberno galego, o PPdeG e o PSdeG-PSOE. O PSdeG estivo ao mando do Executivo galego de 1987 a 1989 e de 2005 a 2009. Pola súa parte, o PPdeG controlou a Xunta de Galicia nos anos restantes, cun claro predominio desde 1989 e, sobre todo, nestes últimos anos desde 2009.

Se empregamos a terminoloxía de Mair (1997) para dar conta das transformacións da competición partidista, pondo o foco de atención na competición dos partidos polo goberno, diríamos que o sucedido nas dúas primeiras eleccións é síntoma dunha estrutura de competición polo goberno aberta. Este tipo de competición caracterízase por resultados electorais pouco predicibles; por cambios continuos nas alternativas posibles de formacións que poden acadar o goberno, e pola capacidade de que novos partidos, ou formacións xa existentes pero con un escaso peso electoral, poidan representar un papel relevante na configuración do Executivo. Estas características ben se lle poden atribuír ao escenario político galego dos anos comprendidos entre 1981 e 1989.

A partir dos comicios de 1989 e ata 2016 (salvando a lexislatura de 2005), a estrutura de competición polo goberno péchase a poucos partidos. Esta estrutura cerrada estaría caracterizada por que o acceso ao goberno queda restrinxido a escasas formacións, non producíndose, polo xeral, alternancia política²⁹.

Así, ao longo das dez eleccións celebradas ata a data, as fórmulas de goberno estiveron condicionadas a se os resultados electorais lle permitían ou non a un dos partidos ser autosuficiente. A táboa 3 resume a configuración de gobernos que se deu nestes anos na comunidade galega: sete foron os gobernos de maioría (todos eles do PPdeG), dous os que precisaron pactos e outros dous os de coalición.

Táboa 3. Configuración de gobernos na Comunidade Autónoma de Galicia, 1981-2016

Presidente e período de Goberno	Partido no Goberno	Número e porcentaxe de escaños	Apoio externo	Tipo
Xerardo Fernández Albor (1981-1985)	AP	31 (26)	Si (UCD)	Pactos
Xerardo Fernández Albor (1985-1987)	CP	41 (34)	Si (CG)	Pactos
Fernando González Laxe (1987-1989)	PSdeG-PSOE	29 (22)	Si (CG, PNG, PSG-EG)	Coalición
Manuel Fraga Iribarne (1989-1993)	PPdeG	44 (38)	Non	Maioría
Manuel Fraga Iribarne (1993-1997)	PPdeG	52 (43)	Non	Maioría
Manuel Fraga Iribarne (1997-2001)	PPdeG	55 (42)	Non	Maioría
Manuel Fraga Iribarne (2001-2005)	PPdeG	52 (41)	Non	Maioría
Emilio Pérez Touriño (2005-2009)	PSdeG-PSOE	33 (25)	Si (BNG)	Coalición
Alberto Núñez Feijóo (2009-2012)	PPdeG	47 (38)	Non	Maioría
Alberto Núñez Feijóo (2012-2016)	PPdeG	46 (41)	Non	Maioría
Alberto Núñez Feijóo (2016-)	PPdeG	48 (41)	Non	Maioría

Fonte: elaboración propia

Aínda que as eleccións xerais de 1977 e 1979 lle deron a vitoria no territorio galego á UCD³⁰, o primeiro Goberno da Xunta de Galicia foi presidido por Xerardo Fernández Albor, de AP, que en 1981 resultou a lista máis votada. Malia todo, os vinte e seis escanos de setenta e un posibles deixaron os populares nunha situación de pacto forzoso con outros grupos para poder gobernar. Así, na sesión de investidura, Albor foi elixido presidente non só co apoio dos vinte e seis parlamentarios de AP e os vinte e catro da UCD, senón tamén cos votos de Ramón Piñeiro, Carlos Casares e Benjamín Casal do PSdeG. Esta lexislatura estaría fortemente condicionada polos fráxiles apoios ao Goberno. Para os comicios de 1985, a coalición de partidos en que se integra AP volve saír como forza máis votada. Desta volta, porén, e en boa medida debido á desaparición da UCD, Fernández Albor, tras varias votacións, é investido presidente grazas á total abstención dos deputados de CG.

Non obstante, o destacable deste primeiro período de estrutura de competición aberta polo goberno foi o acontecido en 1987. Cinco deputados de CG executaron a escisión do sector máis nacionalista e progresista do partido, creando o Partido Nacionalista Galego (PNG), que resultaría clave para a moción de censura a Fernández Albor. A iso habería que sumar un dos primeiros e máis relevantes casos de transfuguismo en España: o vicepresidente da Xunta, Xosé Luís Barreiro, presentou a súa dimisión, abandonado o grupo parlamentario e arrastrando consigo outros catro deputados populares. Xuntos, formarían Unión Demócrata Galega. A vida deste partido foi moi breve, e en 1987 integrábase en CG. Así, CG e o PNG apoiarian en setembro de 1987 a moción de censura do PSdeG de González Laxe a Fernández Albor. Esta coalición de partidos, froito do Pacto dos Tilos, terminaría configurando o novo Goberno, no que non participaría o PSG-EG, a pesar de votar a favor da moción de censura³¹.

Nestas eleccións, o Goberno estivo aberto a varios competidores. Tanto en 1981 como en 1985 foron diversas as formacións que puideron, en función dos acordos que acadaran, chegar á presidencia da Xunta. E, malia esta primeira etapa de inestabilidade, a partir de 1989, o Goberno galego queda restrinxido a unha única formación: o PPdeG. Así, ata 2005, e de 2009 ata 2016, Galicia experimenta 7 gobernos de maioría absoluta fronte a un Goberno de coalición. Ou, o que é o mesmo, 7 gobernos conservadores, fronte a só un Goberno progresista.

3 O SISTEMA DE PARTIDOS GALEGO

Para entender os cambios que se deron no interior do sistema de partidos galego ao longo destas dez eleccións, resulta indispensable coñecer a evolución de varios indicadores que dan conta da estabilidade e institucionalización da competición partidista. Así, neste apartado examínanse cinco dimensións que resultan claves para entender o sistema de partidos dun país ou rexión: a participación electoral; o número relevante de partidos que compiten nunhas eleccións para acadar representación no Parlamento (fragmentación de partidos); a concentración de apoios por bloques ideolóxicos; o volume de transferencias de votos entre dúas eleccións sucesivas (volatilidade electoral); e a intensidade da competición electoral (competitividade electoral).

Se Galicia tivese un sistema de partidos débil, en que as formacións políticas mostrasen unha pauta de competición errática, e os votantes fosen inestables nas súas preferencias partidistas, isto debería traducirse nunha constante e elevada volatilidade electoral, unha notable fragmentación partidista, cambios na participación electoral abruptos e movementos entre bloques ideolóxicos dos electores. Non obstante, e a teor destas 10 eleccións celebradas ata a data, non parece que

este fose o caso de Galicia, nin tan sequera nas recentes eleccións de 2016, en que o escenario de crise económica e política³² en que se desenvolveron semella que non afectou ao territorio galego.

3.1 Participación electoral

Os niveis de participación electoral que rexistran unhas eleccións poden dar conta do apoio que os votantes lle dan á democracia representativa³³. Para o sistema de partidos dun país, os niveis de participación electoral son reflexo do competidos que están uns comicios. Neste sentido, Galicia foi unha comunidade autónoma especialmente abstencionista, sobre todo se a comparamos coas restantes comunidades³⁴. Boa mostra diso foi a escasa participación (un coenta e seis por cento) que se rexistrou nas eleccións do 20 de outubro de 1981. Estes comicios seguen a representar a porcentaxe de abstención máis alta rexistrada ata a data nunhas eleccións autonómicas en todo o territorio nacional.

A pesar de todo, as taxas de participación en Galicia foron paulatinamente parecéndose ás doutras comunidades autónomas, chegando en ocasións a superar outras “comunidades históricas” como Cataluña e o País Vasco³⁵. O salientable do abstencionismo galego, como sinala Míguez (1998), radica en que é maior nas zonas rurais que nas urbanas, xusto o oposto do que ocorre no conxunto de España³⁶. Por outra banda, esta escasa participación electoral xeneralizada non parece ter unha especial relación co apoio a formacións específicas. De feito, o PPdeG obtén amplas maiorías absolutas en comicios con elevadas taxas de participación, como exemplifican as eleccións de 1993 ou, máis recentemente, as de 2016.

Táboa 4. Participación electoral nas eleccións ao Parlamento de Galicia, 1981-2016

	1981	1985	1989	1993	1997	2001	2005	2009	2012	2016
Participación	46,3	57,4	59,5	64,2	62,5	60,2	64,2	64,4	54,9	63,7

Fonte: Rama e Fernández (2017)

3.2 Fragmentación de partidos

Foi Giovanni Sartori quen en 1976, na súa recoñecida obra *Partidos e sistemas de partidos*, estableceu que o número de formacións relevantes, así como os niveis de polarización ideolóxica, resultan os factores principais para definir o sistema de partidos dun país ou rexión. Así, Sartori fixou en cinco categorías a súa clasificación dos sistemas de partidos: sistema de partido predominante, bipartidista, de pluralismo limitado, de pluralismo extremo ou polarizado e sistema de atomización³⁷. Uns anos antes de saír á luz a obra de Sartori, Blondel (1968), incidindo no criterio numérico para clasificar os sistemas de partidos, estableceu unha tipoloxía de catro casos: sistemas de dous partidos, de dous partidos e medio, multipartidistas cun partido dominante e sistemas multipartidistas sen partido dominante.

Seguindo ambas as clasificacións, e a teor do que amosa a táboa 5, que ilustra os niveis de fragmentación de partidos empregando a fórmula de Laakso e Taagepera (1979) para calcular o número de partidos efectivo a nivel electoral (NEPE) e a nivel parlamentario (NEPP), podemos dicir que: 1) nas primeiras eleccións de 1981 o sistema foi de dous partidos e medio, sendo de dous partidos nos comicios de 1985; 2) a partir de 1989, o sistema de partidos pode definirse como multipartidista cun claro partido predominante, o PPdeG, que, malia non acadar o Goberno da Xunta en 2005, superaba o seu inmediato perseguidor político, o PSdeG, en máis do doce por cento de votos.

Táboa 5. Fragmentación de partidos e desproporcionalidade electoral nas eleccións autonómicas galegas, 1981-2016^a

	1981	1985	1989	1993	1997	2001	2005	2009	2012	2016	Media
NEPE	4,55	3,61	3,19	2,71	2,62	2,64	2,79	2,84	3,35	3,23	3,15
NEPP	3,32	2,85	2,49	2,36	2,43	2,49	2,60	2,54	2,64	2,67	2,64
Diferenza NEPE e NEPP	1,23	0,76	0,70	0,35	0,19	0,15	0,19	0,30	0,71	0,56	0,51
MC ^b	8,39	6,54	6,40	4,33	2,63	2,00	2,86	3,09	6,45	5,35	4,80

^a O índice compútase coa fórmula NEPE (ou NEPP) = $1/\sum Pi^2$ (onde "sigma" se refire á suma de todos os partidos "i" e "Pi" é a proporción de votos ou de escanos do partido "i").

^b A fórmula empregada para o cálculo da desproporcionalidade é a de mínimos cadrados de Gallagher (1991), que é a seguinte: $MC = [1/2 \sum (Si - Vi)^2]^{1/2}$, onde "Vi" é a porcentaxe de votos que consegue cada partido e "Si", a porcentaxe de escanos.

Fonte: Rama e Fernández (2017).

A nivel comparado, Galicia sitúase nunha posición intermedia. Presenta unha fragmentación de partidos a nivel electoral superior á de comunidades como Madrid, Murcia e as dúas Castelas, pero moi inferior á das comunidades históricas como o País Vasco ou Cataluña. De feito, se establecésemos un *ranking* de parlamentos subnacionais fragmentados, de media, Galicia ocuparía o posto número 11, nunha lista que estaría liderada polo País Vasco, Navarra e Canarias³⁸.

Se seguimos o criterio numérico, non hai dúbida de que o sistema de partidos galego é un exemplo claro de sistema de partido predominante. Este tipo de sistema de partidos, dentro dos competitivos, tende a caracterizarse por maiorías absolutas dunha mesma formación que se repiten de xeito continuo no tempo. Galicia é un bo exemplo diso, pois das dez eleccións celebradas ata a data só en 3 non houbo maioría absoluta.

Por outra banda, e tal como ilustra a táboa 5, as diferenzas entre o número efectivo de partidos a nivel electoral e parlamentario fóronse reducindo a medida que os electores interiorizaban os mecanismos de transformación de votos en escanos do sistema electoral galego³⁹. A referida táboa tamén inclúe información sobre os niveis de desproporcionalidade electoral, é dicir, a desviación, a nivel agregado, entre a proporción de votos obtidos por un partido e a proporción de escanos que finalmente este recibe⁴⁰. Así, se o índice de desproporcionalidade de mínimos cadrados (MC) fose de 0, estaríamos ante unha completa proporcionalidade, mentres que cun valor de 100 a desproporcionalidade sería total. A tendencia xeral, desde 1981 ata 2016, con puntuais altibaixos, foi a dunha redución considerable da desproporcionalidade. Non obstante, obsérvase unha subida a valores próximos aos das primeiras eleccións democráticas no ano 2012, en boa medida motivada pola entrada de novos partidos no Parlamento.

3.3 Bloques ideolóxicos

Se agrupamos as preferencias políticas dos galegos ao longo destes anos en dous bloques ideolóxicos, esquerda e dereita, obteríamos como resultado dúas etapas ben diferenciadas, nas cales as eleccións de 1989 actuaron como punto de inflexión. Estas dúas etapas en esencia gardan relación con, polo menos, dous dos tres ciclos electorais en que se dividiron os 10 comicios galegos. Deste modo, fronte aos primeiros comicios en que os galegos se inclinaron de xeito claro por apoiar forzas de dereita e centro-dereita, como tamén acontecera a nivel nacional⁴¹, a partir das terceiras eleccións as porcentaxes tanto de votos como de escanos que concentran os partidos con representación no Parlamento de Galicia, malia seguir moi escorados á dereita, acadan, se o comparamos coas eleccións de 1981 e 1985, niveis maiores na esquerda. As únicas

eleccións en que tanto en porcentaxe de votos como de escanos a esquerda conseguiu puntuacións maiores que a dereita foron as de 2005.

Os comicios de 2009, 2012 e 2016 mostran diferencias moi reducidas na porcentaxe de votos lograda por partidos de dereita e esquerda (as diferenzas en ningunha destas eleccións superan o dous por cento). Non obstante, en escanos, coa excepción das eleccións de 2009, as diferenzas están preto dos dez puntos porcentuais a favor da dereita.

Con todo, e facendo unha comparación co nivel nacional, en que das trece eleccións realizadas ata a data a repartición foi de cinco comicios nos cales as forzas de ámbito nacional de dereitas obtiveron, en suma, unha porcentaxe maior de votos que as de esquerdas, e oito comicios a favor dos partidos de esquerda, Galicia é unha comunidade, como tamén pode ser o caso de Madrid, conservadora ou, polo menos, en que unha formación como o PPdeG conseguiu de forma sistemática estar á fronte do Goberno galego.

Táboa 6. Votos e posición ideolóxica nas eleccións ao Parlamento de Galicia, 1981-2016^a

Posición ideolóxica	1981	1985	1989	1993	1997	2001	2005	2009	2012	2016
Votos										
Esquerda ^b	32,2	38,6	44,5	42,1	44,3	44,4	51,9	47,0	44,6	45,3
Dereita ^c	58,3	53,8	47,6	52,1	52,2	51,6	45,2	46,7	45,8	47,6
Total	90,5	92,4	92,1	94,2	96,5	96,0	97,1	93,7	90,4	92,9
Escanos										
Esquerda ^b	29,6	36,6	46,6	42,6	44,0	45,3	50,6	49,3	45,3	45,3
Dereita ^c	70,4	63,4	53,4	57,4	56,0	54,7	49,4	50,7	54,7	54,7
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

^a As cifras refírense á porcentaxe de votos emitidos por partidos con representación parlamentaria.

^b Os partidos que pertencen ao bloque de dereitas son: PPdeG e CG.

^c Os partidos pertencentes ao bloque de esquerdas son PSdeG-PSOE, PSG-EG, PCC, BNG e AGE/En Marea.

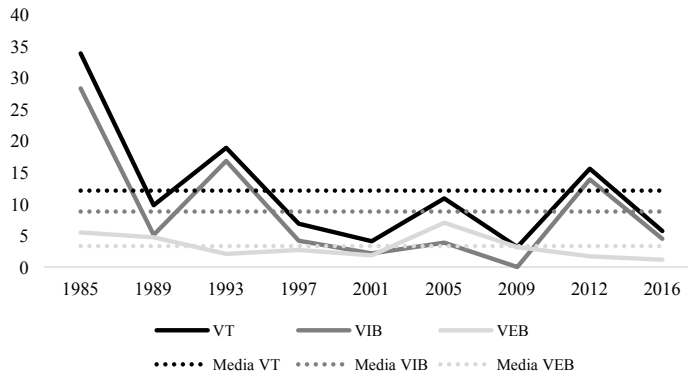
Fonte: elaboración propia.

3.4 Volatilidade electoral

Desde que en 1979 Pedersen xeneralizase o seu índice para calcular a porcentaxe de transferencias de votos a nivel agregado entre eleccións, este indicador non deixou de empregarse como a mellor ferramenta para medir a estabilidade ou cambio dun sistema de partidos⁴². Así, seguindo o gráfico 1, podemos dar conta das flutuacións que o sistema de partidos galego experimentou nas súas dez eleccións. En primeiro lugar, e tomando como referencia o dato de Ersson e Lane⁴³, isto é, a necesidade dun quince por cento de cambio electoral dun comicio a outro para poder falar duns niveis significativos de volatilidade, debemos dicir que en tan só tres comicios se superou a barreira do quince por cento. Estes son: as primeiras eleccións de 1981-1985, as de 1989-1993 e as recentes de 2009-2012. Nas primeiras, como sucedera a nivel nacional nos comicios de 1979-1982 (cun corenta e tres por cento de intercambio de preferencias), sitúase o récord de volatilidade electoral. Sen dúbida, a implosión da UCD, que pasou de ter case o vinte e oito por cento dos votos a non ter representación no Parlamento galego, así como a emerxencia de CG, estarían detrás desta notable volatilidade de preto do trinta e catro por cento, unha volatilidade que, por outra banda, é atribuíble maioritariamente ao transvasamento de votos entre formacións do mesmo signo ideolóxico. Isto, como tamén ocorre en España⁴⁴, indica certa

estabilidade electoral e unha notable ancoraxe do electorado cos partidos, resultando difícil que os votantes crucen dun lado da barreira ao outro⁴⁵.

Gráfico 1. Volatilidade electoral entre eleccións autonómicas consecutivas na Comunidade Autónoma de Galicia, 1981-2016^{a b}

^a A volatilidade total (VT) calcúlase aplicando a fórmula $VT = (|A1-A2|+|B1-B2|+|n1-n2|)/2$. Isto equivale á semisuma das diferenzas en termos absolutos na porcentaxe de cada partido entre unha elección e outra. A volatilidade *entre bloques* (VEB) calcúlase da mesma forma que a VT, pero sobre os resultados conxuntos dos partidos das mesmas familias ideolóxicas. A fórmula para calcular a volatilidade *intra bloques* (VIB) é a seguinte: $VIB = VT-VEB$.

^b Os partidos que pertencen ao bloque de dereitas son: PPdeG e CG. Os partidos pertencentes ao bloque de esquerdas son PSdeG-PSOE, PSG-EG, PCG, BNG e AGE/En Marea.

Fonte: elaboración propia.

Pola súa banda, son as eleccións de 1989-1993 as seguintes máis volátiles, seguidas das de 2009-2012. Deténdome un intre nas primeiras, cabe sinalar que a alta taxa rexistrada estaría xustificada pola desaparición de pequenos partidos galeguistas que terminaron aglomerándose arredor do BNG. Esta concentración do voto nun só partido nacionalista veu motivada, en parte, pola aprobación da Lei 15/1992, do 30 de decembro, que modificou a lei electoral galega. Esta reforma (aprobada en solitario polo PPdeG) elevaba ata o cinco por cento a barreira electoral a nivel provincial. Con iso, non só polos efectos mecánicos do sistema electoral, senón tamén polos psicolóxicos⁴⁶, o voto dos galegos acabou concentrándose en tres formacións: PPdeG, PSdeG e BNG.

Así, non sería ata os comicios de 2009-2012 cando observásemos taxas de volatilidade electoral superiores ao quince por cento que Ersson e Lane (1983) sinalaron como indicador dunha certa inestabilidade electoral. Nestes comicios, e antes de que acontecese en 2015 no resto de comunidades autónomas españolas, Galicia coñece o xurdimento dunha nova formación: AGE nace como unha coalición entre Anova (antigos membros do BNG), EU e outros actores da sociedade civil desencantados coa política e cos partidos establecidos. Esta formación, con poucos meses de vida, acadou nos comicios de 2012 o catorce por cento dos votos. En palabras do hoxe líder de Podemos, partido que entra por primeira vez no Congreso dos Deputados nas eleccións xerais de 2015 con 69 escanos dos 350 que se reparten, "seguramente sen Beiras (líder de Anova e, posteriormente, de AGE) non sería posible Podemos"⁴⁷. Polo tanto, os novenos

comicios autonómicos galegos poderían entenderse como a anticipación do cambio no sistema de partidos que se xeneralizou a partir de 2015 en todo o territorio nacional e a todos os niveis de goberno⁴⁸.

Nestas eleccións de 2012, unha boa parte de antigos votantes do PSdeG e do BNG acaban dando o seu voto a AGE, unha formación que, para 2016, pasaría a formar parte de En Marea. Nestas últimas eleccións os niveis de volatilidade son moito menores (asumindo que AGE e En Marea son un mesmo partido), podendo atribuír a meirande parte de intercambio de preferencias entre partidos á que se deu no interior dos bloques ideolóxicos, sobre todo entre o PSdeG e En Marea, e entre o BNG e En Marea, que resultou a segunda forza máis votada, seguida do PPdeG, que chega incluso a mellorar os seus resultados de 2012, acadando de novo a maioría absoluta.

3.5 Competitividade electoral

A táboa 7 pon o foco nunha das dimensións que, entre outras, Sartori (1976) sinalou como as máis importantes para falar do sistema de partidos. De feito, o propio politólogo italiano afirmou que a competitividade é unha das propiedades da competición política e, se temos en conta que a competición política é un dos atributos da democracia, a competitividade debe ser entendida como un particular estado do xogo democrático.

Aquí entendemos por competitividade electoral a diferenza en porcentaxe de votos entre as dúas formacións máis votadas nunha elección⁴⁹. Este indicador ofrécenos valiosa información sobre o tipo de competición política. Se a diferenza entre o primeiro e o segundo partido é moi ampla, é de esperar gobernos en maioría nos cales non fosen precisas terceiras formacións. Pero se, pola contra, a diferenza é moi axustada, como sucedeu no ano 1981, o que pode ocorrer no plano da formación de executivos é que se dean gobernos froito dun pacto entre partidos ou mesmo de coalición. Así, e seguindo os datos que contén a táboa 7, e salvando as citadas eleccións de 1981, o resto de comicios amosan uns niveis de competitividade electoral máis ben baixos (grandes diferenzas, polo menos de dous díxitos, entre os dous primeiros partidos) que deron como resultado gobernos monocolor (os do PPdeG) en sete das dez eleccións celebradas ata hoxe no Parlamento de Galicia.

Deste xeito, e como mostra a táboa 7, a competitividade electoral foi polo xeral baixa; a media é do vinte por cento, e na metade das eleccións, cinco de dez, a competitividade foi moi baixa, sendo a diferenza en porcentaxe de votos entre os dous principais partidos superior ao vinte por cento. Se o comparamos coas eleccións xerais, quedaría aínda máis clara a baixa competitividade electoral galega. Mentres no conxunto do territorio comicios como os de 1977, 1979, 1993, 1996, 2004 e 2008 presentan niveis de competitividade elevados (entre o cinco por cento pertencente ás eleccións de 1977 e o un por cento dos comicios de 1996) e, de media, a diferenza entre as dúas formacións máis votadas é do nove por cento⁵⁰, en Galicia esta cifra é de máis do dobre, como se sinalou anteriormente. Aínda que é certo que a nivel parlamentario (diferenza de porcentaxe de escanos entre os dous partidos máis votados) a competitividade electoral en España é máis ben baixa, debido aos nesgos maioritarios do sistema electoral, isto non quita que, en comparación co caso galego, as eleccións fosen notablemente máis competidas.

Táboa 7. Competitividade electoral nas eleccións autonómicas galegas, 1981-2016^a

Eleccións	Competitividade electoral	Partidos ^b
1981	3	AP - UCD
1985	12	CP - PSdeG-PSOE
1989	11	PPdeG - PSdeG-PSOE
1993	28	PPdeG - PSdeG-PSOE
1997	30	PPdeG - BNG
2001	29	PPdeG - BNG
2005	12	PPdeG - PSdeG-PSOE
2009	16	PPdeG - PSdeG-PSOE
2012	25	PPdeG - PSdeG-PSOE
2016	29	PPdeG - En Marea
Media	20	

^a A competitividade electoral exprésase mediante a diferenza na porcentaxe de votos válidos dos dous principais partidos en cada elección. Consecuentemente, canto máis pequenas son as diferenzas, máis elevado é o nivel de competitividade electoral.

^b Salvo nos comicios de 1981, 1997, 2001 e 2016, no resto de eleccións os partidos máis votados foron o PPdeG e o PSdeG-PSOE. En 1981 a segunda forza con máis votos foi a UCD, en 1997 e 2001 o BNG e en 2016 En Marea.

Fonte: elaboración propia.

4 CONCLUSIÓNS

Transcorridos case corenta anos desde que en 1981 se celebrasen as primeiras eleccións ao Parlamento de Galicia, é posible facer balance do tipo de competición partidista preponderante neste tempo e das distintas fórmulas de goberno que se deron ao longo das dez eleccións celebradas, así como definir e clasificar o sistema de partidos galego. Deste xeito, e malia que nas primeiras eleccións (1981 e 1985) o Parlamento galego estivese fortemente fragmentado, non habendo un partido dominante que aglutinase a maior parte dos votos, e a pesar de que este escenario produciu gobernos débiles e mesmo o primeiro episodio de moción de censura a nivel autonómico en España, desde 1989 a competición partidista estabilizouse e pasou a pivotar arredor de tres grandes formacións: PPdeG, PSdeG e BNG. Con iso, dous eixes de confrontación partidista foron os dominantes: a dimensión esquerda-dereita tanto no plano ideolóxico como no económico e social, e a dimensión nacionalismo-non nacionalismo. Agora ben, esta estabilización na competición partidista vese interrompida nos comicios de 2012. Primeiro, os conflitos internos no BNG e, segundo, o xurdimento dun movemento de electores descontentos coa política actual e cos partidos tradicionais dan como resultado o nacemento dunha nova formación, AGE, que parcialmente rompe a competición partidista establecida ata a data: incorpóranse novos temas de confrontación política na axenda galega, tales como a transparencia e a rexeneración democrática, e o sistema de partidos ábrese para acomodar este novo partido que entra no Parlamento de Galicia a custa, sobre todo, do BNG e do PSdeG.

Estas dinámicas de contenda partidista reflectíronse na formación de goberno. Mentres que nas primeiras datas foron precisos pactos de investidura para que o partido máis votado puidese configurar un executivo e levar a cabo as súas propostas políticas, desde as eleccións de 1989, e coa única excepción dos comicios de 2005, os gobernos galegos foron monocolor e estiveron

protagonizados polo PPdeG. Este feito evidencia o carácter pechado da estrutura de competición polo goberno do sistema de partidos galego.

Por último, e atendendo ao sistema de partidos, debemos concluír que este se pode definir como multipartidista, pero cunha clara formación predominante, o PPdeG. Malia que nas primeiras eleccións os resultados electorais estivesen máis apertados, coa chegada de Manuel Fraga nos anos 90 e, posteriormente, tras o pequeno intervalo de Goberno bipartito do 2005, con Feijóo á fronte dos populares, Galicia non parece contar cunha alternativa que sexa capaz de pór entre as cordas o PPdeG. Así, e como apuntaba ao principio deste traballo, semella que Galicia, aínda que non é completamente unha *rara avis*, si se pode considerar unha comunidade continuísta, moi estable e, sobre todo nos últimos anos, cunha oposición excesivamente débil e fragmentada.

5 BIBLIOGRAFÍA

- Araujo, J. O. 2011. *Los Sistemas electorales Autonómicos*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut d'Estudis Autonòmics.
- Bartolini, S., e Mair, P. 1990. *From Identity, Competition and Electoral Availability: the Stabilisation of European Electorates 1885-1985*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blanco, R.; Máiz, R., e Portero, J. A. 1982. *Las elecciones en Galicia. 1. El Parlamento Gallego*. A Coruña: Ediciones NOS.
- Blanco, R. 1991. «Disposición Transitoria Primera», en J. L. Carro Fernández-Valdemayor (dir.), *Comentarios al Estatuto de Autonomía de la Comunidad Autónoma de Galicia*. Madrid: Ministerio para as Administracións Públicas, 903-907.
- Blanco Casais, M. 2013. «Alternativa Galega de Esquerdas: un actor diferencial en las elecciones gallegas de 2013», *Revista de Investigaciones Políticas y Sociológicas*, 12 (3): 143-161.
- Blondel, J. 1968. «Party Systems and Patterns of Government in Western Democracies», *Canadian Journal of Political Science*, 1(2): 184-187.
- Casal Bértoa, F. 2014. «Party systems and cleavage structures revisited: a sociological explanation of party system institutionalization in East Central Europe», *Party Politics*, 20(1): 16-36.
- De Nieves de Rubalcava, A. 2012. «Elecciones al Parlamento de Galicia de 2009: Análisis de un cambio electoral», *Revista de Investigaciones Políticas y Sociológicas*, 11(1): 141-162.
- Ersson, S., e Lane J. E. 1998. «Electoral Instability and Party System Change in Western Europe», en P. Pennings e J. E. Lane (eds.), *Comparing Party System Change*. Londres: Routledge.
- Fernández Albertos, J. 2015. *Los votantes de Podemos. Del partido de los indignados al partido de los excluidos*. Fundación Alternativas.
- Fernández-Esquer, C., e Rama, J. 2017. «El Parlament más fragmentado de la Historia» *Agenda Pública*. (23 decembro 2017). Enlace online: <http://agendapublica.elperiodico.com/parlament-mas-fragmentado-la-historia/>
- Freán Hernández, O., e Pacho Blanco, J. M. 2002. «La nueva configuración del mapa político gallego tras las elecciones autonómicas de 1997. La consolidación del Boque Nacionalista Gallego como la primera fuerza de la oposición», en C. Navajas Zubeldia, (ed.), *Actas del III Simposio de Historia Actual*. La Rioja: Instituto de Estudios Riojanos
- Gómez-Reino, M. 2009. «El nacionalismo minoritario, de la marginalidad al goberno: la trayectoria del Bloque Nacionalista Galego (1982-2007)», *Papers: revista de sociología*, 92: 119-142.
- González Encinar, J. J. 1982. «El supuesto giro a la derecha en las elecciones al Parlamento Gallego», *Revista de Estudios Políticos (Nueva Época)*, 25: 53-79.
- Justel, M. 1990. «Panorámica de la abstención electoral en España», *Revista de Estudios Políticos*, 68: 343-396.
- Laakso, M., e Taagepera, R. 1979. «Effective number of parties. A measure with applications to West Europe», *Comparative Political Studies*, 12(4): 3-27.
- Lagares, N. 1999. *Génesis y desarrollo del Partido Popular de Galicia*. Madrid: Tecnos.
- Lago, I., e Montero, J. R. 2005. «Todavía no sé quiénes, pero ganaremos: manipulación política del sistema electoral español», *Zona Abierta*, 110/111: 279-348.
- Lijphart, A. 1995. *Sistemas electorales y sistemas de partidos. Un estudio de veintisiete democracias, 1945-1990*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales.
- Linz, J. J., e Montero, J. R. 2001. «The Party Systems of Spain: Old Cleavages and New Challenges», *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. Londres: Routledge.

- López Mira, Á.X. 2005. «Elecciones autonómicas gallegas 2005: El final de un régimen», *Revista de Derecho Político*, 64: 241-250.
- López, A.X. 2010. *Sistema político español e galego*. Santiago de Compostela: Andavira.
- Máiz, R. 1991. «Título Preliminar», en J.L. Carro Fernández-Valmayor (dir.), *Comentarios al Estatuto de Autonomía de la Comunidad Autónoma de Galicia*. Madrid: Ministerio para as Administracións Públicas, 15-18.
- Máiz, R. 1996. «Nación de Breogán: oportunidades políticas y estrategias enmarcadoras en el movimiento nacionalista gallego (1886-1996)», *Revista de Estudios Políticos*, 92: 33-75.
- Mair, P. 1997. *Party System change. Approaches and Interpretations*. Oxford: Oxford University Press.
- Mair, P. 2014. *On parties, party systems and Democracy. Selected writings of Peter Mair*. Colchester: ECPR press.
- Mair, P. 2015. *Gobernando el Vacío. La Banalización de la Democracia Occidental*. Madrid: Alianza Editorial.
- Márquez, G. 2014. «La formación de los gobiernos autonómicos en Galicia», en J.M.ª Reniu (ed.), *Los gobiernos de coalición de las Comunidades Autónomas españolas*. Barcelona: Atelier.
- Martínez Arribas, F. 2013 (coord.). *Análise das eleccións autonómicas galegas do 21 de outubro de 2012. Reflexións sobre o sistema electoral*. Santiago de Compostela: Andavira.
- Míguez, S. 1998. «De la apatía a la participación: la evolución de la abstención en las elecciones autonómicas de Galicia (1981-1997)», *Sociológica*, 3: 39-68.
- Míguez, S. 2010. «Valores políticos y participación en Galicia: factores de cambio y continuidad», en J.L. Veira Veira (coord.), *La evolución de los valores sociales en Galicia*, 127-170.
- Montero, J.R. 1986. «La abstención electoral en las elecciones legislativas de 1982: términos de referencia, pautas de distribución y factores políticos», *Revista de Derecho Político*, 22: 103-147.
- Montero, J.R. 2008. «Elecciones y sistemas de partidos», en M. Jiménez De Parga e F. Vallespín (eds.), *España siglo XXI, vol. 2, La política*. Madrid: Biblioteca Nueva.
- Oñate, P., e Ocaña, F. 1999. *Análisis de datos electorales*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Ortega Villodres, C.; Trujillo Cerezo, J.M., e García-Hípola, G. 2011. «Democracia, tamaño del hábitat y participación electoral: un estudio de las elecciones en Andalucía, 1999-2011», *Revista Española de Ciencia Política*, 27: 69-90.
- Pallarés, F., e Lago, I. 2009. «Las elecciones autonómicas de 2009 en Galicia». *Informe Comunidades Autónomas 2009*. Barcelona: Instituto de Derecho Público, 803-818. Acceso online: <http://idpbarcelona.net/publicaciones/informe-comunidades-autonomas/informe-comunidades-autonomas-2009/>
- Pallarés, F., e Lago, I. 2005. «Las elecciones autonómicas de 2005 en Galicia», *Informe Comunidades Autónomas 2005*. Barcelona: Instituto de Derecho Público, 733-751. Acceso online: <http://idpbarcelona.net/publicaciones/informe-comunidades-autonomas/informe-comunidades-autonomas-2005/>
- Portero, J.A. 1991. «Artículo 11», en J.R. Carro Fernández-Valmayor (dir.), *Comentarios al Estatuto de Autonomía de la Comunidad Autónoma de Galicia*. Madrid: Ministerio para as Administracións Públicas, 125-138.
- Rama Caamaño, J. 2016. «Ciclos electorales y sistema de partidos en España, 1977-2016», *Revista Jurídica Universidad Autónoma de Madrid*, 34: 441-266.
- Rama Caamaño, J., e Fernández Esquer, C. 2017. «Balance dos rendementos do sistema electoral galego: unha proposta de reforma», *Revista de Investigaciones Políticas y Sociológicas*, 16(1): 9-40.
- Ramos, M., e Simón, P. 2015. «¿Qué pueden cambiar Podemos y Ciudadanos en el sistema de partidos?», *Zoom Político*, 27. Laboratorio de Alternativas.
- Rivera, J.M.; Lagares, N.; Castro, A., e Diz, I. 1998. «Las elecciones autónomas en Galicia», en M. Alcántara e A. Martínez (coords.), *Las elecciones autónomas en España 1980-1997*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, 285-308.
- Rodón, T., e Hierro, M.J. 2016. «Podemos and Ciudadanos Shake up the Spanish Party System: The 2015 Local and Regional Elections», *South European Society and Politics*, 21.
- Sartori, G. 1976. *Parties and Party Systems: A framework for analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vilas Nogueira, J. 1992. «Las elecciones autonómicas de Galicia (1981-1990)», *Revista de Estudios Políticos*, 75: 59-85.

NOTAS

- 1 Estas catro comunidades autónomas acadaron a autonomía pola vía rápida (artigo 151) que previa a Constitución española de 1978 para as comunidades históricas, celebrando as súas eleccións autonómicas con anterioridade ao resto de comunidades, que o farían en 1983. Así, o País Vasco e Cataluña fixérono en 1980, Galicia en 1981 e Andalucía en 1982.
- 2 Ramos e Simón, 2015; Rodón e Hierro, 2016.

- 3 Tan só o Partido Socialista Obreiro Español (PSOE) en Extremadura acadaría algo máis do 40 por cento dos votos, aínda que para formar goberno necesitaría na sesión de investidura do apoio de Podemos.
- 4 Casal Bértoa, 2014: 17.
- 5 Lago e Montero, 2005.
- 6 Blanco, Máiz e Portero, 1982; López, 2010; Martínez Arribas, 2013; Rama e Fernández, 2017.
- 7 Foi esta reforma a que fixo que a barreira electoral subise do 3 por cento ao 5 por cento de votos necesarios a nivel de circunscrición para que un partido poida entrar na repartición de escaños. Para máis detalle, léase Rama e Fernández, 2017.
- 8 Para ver como se respecta este mandato constitucional noutras comunidades autónomas, recoméndase a lectura de Araujo, 2011: 221-226.
- 9 Fórmula de representación proporcional que resulta a máis empregada para obter a repartición de escaños por cota suficiente. Consiste na división dos votos de cada candidatura por tantos número naturais como escaños teña o distrito. Esta fórmula ten unha tendencia a favorecer os partidos maiores e a prexudicar as formacións máis pequenas.
- 10 Vilas Nogueira, 1999: 70-71.
- 11 Blanco, Máiz e Portero 1982: 63. En parte, este éxito de AP poderíase xustificar pola estratexia de organizarse arredor das circunscricións provinciais para así explotar unha das súas fortalezas, os “baróns” (o PPdeG nos seus inicios é sobre todo un partido de notables) que proviñan das elites locais e das políticas predemocráticas (Lagares, 1999).
- 12 Nas eleccións ao Congreso dos Deputados de 1982, o PSOE acadara 202 asentos, capturando un importante apoio de ex-votantes da UCD (Linz e Montero, 2001).
- 13 CG nace en 1984 a partir do Partido Galeguista (PG) e, sobre todo, de antigos membros da UCD (Máiz, 1996: 62; Rivera *et al.*, 1998: 301).
- 14 Aínda que verdadeiramente a coalición estaba dividida arredor de dúas correntes, unha máis progresista e outra máis conservadora. Véxase Máiz, 1996.
- 15 Rivera *et al.*, 1998: 299-307.
- 16 Pallarés e Lago, 2005.
- 17 O cambio no discurso do PPdeG a partir da chegada de Manuel Fraga é tan significativo que mesmo “existen dúbidas acerca de se non debería considerarse o Partido Popular de Galicia como unha formación de ámbito non estatal” (Rivera Otero *et al.*, 1998: 304).
- 18 Gómez-Reino, 2009: 126.
- 19 Rivera Otero *et al.*, 1998: 302.
- 20 Rivera Otero *et al.*, 1998: 304.
- 21 Freán e Pacho, 2002: 776.
- 22 Pallarés e Lago, 2005: 736.
- 23 Pallarés e Lago, 2005: 731. Para coñecer con máis detalle as eleccións de 2005, recoméndase a lectura de López Mira, 2005.
- 24 Pallarés e Lago, 2009: 805.
- 25 De Nieves 2012: 142.
- 26 Pallarés e Lago, 2009: 804.
- 27 De feito, ambos os partidos experimentan cambios de liderado nas eleccións de 2012 e 2016. Por parte do PSdeG-PSOE é Pachi Vázquez quen se presenta en 2012 e Xoaquín Fernández Leiceaga en 2016. No caso do BNG son Francisco Jorquera e Ana Pontón, en 2012 e 2016, respectivamente, os que lideran a formación nacionalista. Evidencia, nos dous casos, unha falta de liderado e de idea de partido.
- 28 Blanco Casais, 2013.
- 29 Mair, 2014: 291.
- 30 González Encinar, 1982: 55.
- 31 Márquez, 2014: 254.
- 32 Rama, 2016; Ramos e Simón, 2015.
- 33 Mair, 2015: 39.
- 34 Montero, 1986; Justel, 1990; Vilas Nogueira, 1992.
- 35 Míguez, 1998, 2010.
- 36 Ortega, Trujillo e García-Hípola, 2011: 73.
- 37 Sartori 1976, [2009: 166].
- 38 Fernández-Esquer e Rama, 2017.
- 39 Rama e Fernández, 2017.
- 40 Lijphart, 1995: 103.
- 41 Rama, 2016: 257.
- 42 Bartolini e Mair, 1990.
- 43 Ersson e Lane, 1998: 31.

- 44 Rama, 2016: 259.
- 45 Montero, 2008.
- 46 Rama e Fernández, 2017.
- 47 Fernández-Albertos, 2015: 36.
- 48 Ramos e Simón, 2015; Rodón e Hierro, 2016.
- 49 Oñate e Ocaña, 1999.
- 50 Rama, 2016: 261.